

ԳԱՅՐԵՆԻՔ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ կը հրատարակուի ամեն Շաբաթ օր : — Բաժանորդագրութեան պայմանք եւ Պօստյ եւ Գաւառայ համար քղրաաարութեան ծախսը միասին 50 դրշ. — Վեցամսեայն մէկ քառորդ Օսմ. ոսկի. — Ձեռքէ կը ծախուի 40 փարսյի : — Ո եւ է գիր եւ Գամակ պէտք է ուղղել առ Տէր-Խմբագիր Մ. Յ. ՄԷԼԻՔԵԱՆ, Մ. Սարրեան տպարանը, Մէրեան չարշու Ռիշտի Էփէնտի խան քիւ 20 :

Ն Ա Մ Ա Կ Ա Ն Ի

ՌԷ.

.....Բարեկամ

Ազգային կացութիւնը դրեթէ նոյնն է. նոր որոշում, նոր շարժում, նոր ոգեւորում չտեսնուիր. միայն Խորէնեան կուսակցութիւնը սկսաւ քիչ մը շարժիլ. Չորեքշաբթի օր ինը երեսփոխաններէ մըթինկ մը տեղի ունեցաւ Կալաթա Հալաճեան խանի մէջ, ուր իրենց ընտրելոյն բարեմասնութիւնները ու առաւելութիւնները թուելով որոշեցին եւ ցլետին շունչ մաքառիլ յաջողցնելու համար Լուսինեան իշխանին Պատրիարքական ընտրութիւնը. Ասոնց մէջ կը գտնուին այնպիսի անձինք որք տակաւին երէկ քննադատուող համարէին Նար-Պէյ Սրբազանի Պատրիարքութիւնը. Ո՛վ ժամանակ, ո՛վ բարք. Սոյն մըթինկին մէջ կարդացուեր է վսեմ. Մավրոյէնի փաշայի մէկ գիրը որ կ'ապահովէ Տ. Խորէն Սրբազանի Պատրիարքական ընտրութեան վաւերացումը և այս մասին եղած դիտողութիւնը ու քննադատութիւնը նորա հակառակորդաց թշնամութեան կը վերագրէ. Կերեկ թէ ուրիշ կուսակցութիւն մ'ալ երեւան ելած է որ Այրգեան Սրբազանն ունի իրեն ընտրելի. Այս անձը իբրեւ վարդապետ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ պատուական անձնաւորութիւն մ'է. իւր թերութիւն-

ներն Ազգային քաղաքական կենաց ոչ գիտակցութիւնն ու փորձառութիւնն է. Ճարտար է խօսելու մանաւանդ գրելու և եկեղեցին պաշտպանելու մէջ, այլ չունի դժբաղդաբար այն բարեմասնութիւնը որ կը պահանջուի Պատրիարքէ մը մանաւանդ ներկայ ժամանակին մէջ. Ես, դիտեալ արդէն բարեկամ, ոչ զոք ունիմ ընտրելի, իմ ընտրելիս այն անձն է որ կրնայ պահել մեր ազգային առանձնանորհումները, որ դիտէ մշակել Ազգին Տէրութեան հետ ունեցած յարաբերութիւնները և զայն բարւոք վիճակի մէջ պահել, որ կընտրուի վերջապէս Ազգային Ժողովոյ համաձայնութեամբ. Կ'երեկ թէ Պատրիարքական ընտրութեան օրերը մօտեցած են. և Մայր Դիւանը և Քաղ. Ժողովոյ Դիւանը կը պատրաստուին ընտրութեան օրը որոշել ըստ որոշման Ազգային Ժողովոյ. ըստ որում Ազգային Վարչութիւնը Բ. Դրան դիտողագրոյն պատասխանեց և իւր պատասխանագիրը ղրկեց ի Բ. Դիւան.

Ազգային Վարչութիւնը իւր պատասխանագրով ըսած է թէ երեսփոխանական ընտրութիւնը ի ըսկըզբանէ անտի Սահմանադրութեան համաձայն կատարուած են. և եթէ 75 զրուշի տուրքը կանոնաւորապէս չէ կըցած գանձուիլ, պատճառը ժամանակի անձկութիւնն է. Իսկ ներքին Կանոնադրութեան համար եղած դիտողութեանց պատասխաններ է թէ Ազգային Ժողովը իւր ատենական գործերը վարելու համար ներքին Կանոնադրութիւն մ'ունի ինչպէս կուենեայ ամեն ժողով, և սակայն

այս կանոնադրութիւնը բնական առնչութիւն չունի Պատրիարքական ընտրութեան հետ, զոր Բ. Դրան պիտի ներկայացնէ ընտրելի Պատրիարքը: Կը յուսացուի որ Բ. Դուռը սոյն պատասխանագրով ԳՈՀ վնի, եթէ ընտրութեան արդիւնքը ԳՈՀացուցիչ ըլլայ յայտ Տէրութեան: Տեսնենք մեր ոչխալիտ երեսփոխանք ի՞նչպէս պիտի վարուին այս խնդրոյն մէջ որ կրնայ Ազգային տաքնապ յարուցանել, եթէ Ազգային հանրային շահը անտես առնելով անձնականութեանց հետ խաղալ ուղին:

Վսեմ. Ստեփան փաշայի նամակն իբրեւ շանթ նետուեցաւ հրապարակի վրայ: Այս տաղանդաւոր անձը որ իւր օրէնսդիւտութեամբը փայլած է միշտ, Սէրվիլէնի, Օտեանի, Ռուսիոյնեանի, Ազգածնի մըրցակիցն, իւր նամակաւ ի վեր հանեց այնպիսի կէտ մը, զոր երեսփոխանք չէին յիշեր կամ՝ կ'անգիտանային, այն է ընտրեալ երեսփոխանին յանձնառագիրը տալու խնդիրը, որ սխալ մեկնուած էր մինչեւ ցարդ և սխալ կը դործադրուէր տաան և հինգերկար տարիներէ հետէ: Քաղ. Ժողովն ուշադրութեան առաւ այս պարագայն և հաստատելով Ստեփան փաշայի ընտրելիութեան պայմանաց օրինաւորութիւնը, որոշեց նորա ընտրութիւնն Ազգային Ժողովոյ հաղորդել ի վաւերացումն, հարկ չտեսնելով յանձնառագիրը ստանալու Ն. Վսեմութենէն: Այսպէս Վսեմ. Ստեփան փաշա պիտի դայ բազմիչ այն ամբողջ զոր լքած էր մի քանի տարիներէ հետէ՝ բերելով իւր հետ Վեհ. Սուլթանի առ ինքն ունեցած բարձր համարումը և ազգային կենաց դիտակցութիւնն ու փորձառութիւնը: Զարմանալի չէ՞ բարեկամ, որ եկեղեցական երեսփոխանաց ընտրութիւնն վերստին բեկանեց Կրօն. Ժողովը, անոր մէջ օրինական զեղծումներ տեսնելով: Կարծես սովորութիւն եղած է ժամանակէ մը հետէ՝ եկեղեցական երեսփոխանաց ընտրութեան մէջ ապօրինիութիւններ գործել. մինչ աշխարհական երեսփոխանաց ընտրութիւնք ըստ օրինի կը կատարուին մայրաքաղաքիս մէջ և դուն ուրեք կը պատահի որ բողոքներ լինին սոյն ընտրութեանց դէմ: Ո՛րք են սոյն ապօրինութեանց հեղինակները. տակաւին չը գիտեմք. սակայն ստուգուած է որ քահանայից սմանց անուամբ քուէներ զրկուած են առանց ընտրողաց գիտութեան. եօթը ութ քուէթղթեր մէկ պահարանի մէջ ամփոփուած և այնպէս զըրկուած են. կան ալ որ քարոզիչ վարդապետ մը իւր եկեղեցւոյն վերաբերող քահանայից նամակներն ծրար ծրար իւր հետ բերած և քուէտուփը նետած է: Կակայն աւելի զարմանալին սա է թէ այս տեսակ քուէթղթեր հսկող մասնախմբի կողմէ ընդունուելը, առանց գիտողութեան քուէտուփը նետուելը են և երբ քուէհամարի արդիւնքը անընդատ և զերէ ընտրելեաց ոմանց, յայնժամ և եթէ Կրօն. Ժողովը որոշեց է բեկանել սոյն ընտրութիւնը և յառաջիկայ չորեքշաբթի օր երկրորդը-

ուէարկութիւն կատարել: Ի՞նչ տեսակ խաղեր և դարձուածքներ են ասոնք. և ո՞վ կարող է հանդուրժել տեսնելով այսպիսի զեղծումներ որք տեղի կունենան դժբաղդաբար եկեղեցականաց միջոցաւ: Արժանիքը չէ որ քուէ կստանայ, այլ ապօրինաւորութիւնն է որ քուէ կը հայթայթէ երեսփոխանութեան սիրահար վարդապետաց:

Երուսաղիմայ Պատրիարք Ամեն. Տ. Յարութիւն Սրբազան կը պատրաստուի իւր գործերն աւարտել դառնալու համար իւր Աթոռը. իւր գործոց գըլխաւորն է Ս. Աթոռոյն ելմտական դանձուն հետ ունեցած հաշիւը: Ն. Սրբազնութեան ձեռք առած նորագոյն միջոցներէն յուսալի է որ յաջողի մասամբ իւր կարգադրել Տէրութեան դանձուն հետ ունեցած հաշիւները. և այնան սղեւորիլ ի Ս. Երուսաղէմ իւր հետ տանելով մի քանի պատուանշաններ այս ու այն միաբանից, զորս Տէրութենէն ըստանալու համար դիմումներու ձեռնարկած է: Կարկուրի հողին վրայ մի քանի կալուածներ շինուեցան Տ. Յարութիւն Պատրիարքի անձնական քսակէն. և յուսալի է որ ուրիշ կալուածներ ևս շինուին նոյն հողին վրայ նորագոյն կարգադրութեամբ:

ՍՈՒՐ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՆԱԾՏՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Բայուայ Թաղապետութեան բժիշկ ընտրուելով 1888 ապրիլ 30ին Աւստրիական «Թիմալօ» շոգենաւով ո զեղեցայ դէպի պաշտօնատեղիս. յունիս 1 6ին մտայ Բայու, Պօլսէն մինչ Բալու թէև 12-16 օր է ճանապարհի ընտրութեան համեմատ, սակայն ես մասնաւոր տեղեկութիւններ քաղելու համար մի քանի օրեր չըլեցայ գլխաւոր քաղաքացի մէջ, որք են. Մամսոն, Քավզա, Ամասիա, Եւդոմիա, Եէնի-Խան, Սեբաստիա, Տիվրիկ, Արաբկիր, Մարտէն և Քարբերդ. որոնց վրայ ունիմ դրելիք շարք մը յօդուածներ, սոյն դիրս միջանկեալ յօդուած մ'է, յաջորդ թղթատարին կ'սկսիմ դրել վերոյիշեալ քաղաքացի վրայ:

Քարբերդ իրարմէ կէս ժամ հեռաւորութեամբ երկու մասի բաժնուած է, մին «Երուն Քարբերդ» որ բարձր գրից վրայ է հիմնեալ, միւսը «Մէղրա» (Մամուրէթ Իւլ Աղիդ) կը կոչուի որ դաշտի վրայ կը դանուի, և Վալին հոս կը նստի, վասն զի պաշտօնատեղիները սորա մէջն են:

1. Մէղրա տակաւին նոր սկսած է ծաղկիլ, հին քաղաքը բուն Քարբերդն է, Մէղրաի փողոցները և չէնքերը շատ կանոնաւոր են, օդն ալ

գեղեցիկ է, բնակիչք քաղաքավար են, ունի Պօլսոյ նմանութեամբ «գաղինօներ», ընթերցարան և շուկայ. կան հասարակաց կառքեր, պարտէզ և բաղնիքներ, Հայերը 316 տուն են (887 արու, 774 էդ), ունին երկու եկեղեցի Ս. Սարգիս և Աստուածածին ու երկու քահանայ. ունէին նաև երկու դպրոց, որոնց մին «Ուսումնասիրաց» և միւսը «Ազգասիրաց» ընկերութեան հասոյթներով մատակարարուելով խիստ անգոհացուցիչ դրութեան մը մէջ կը գտնուէին, սակայն մեծաւ ուրախութեամբ կը յիշատակեմք թէ՛ սոյն երկու դպրոցները և ընդ նմին երկու ընկերութիւնները՝ ջանիւք և շնորհիւ Սրբազան Առաջնորդին՝ ի մի ձուլուելով և ոյժերը միանալով, այսօր պարծենալու աստիճան խիստ բարեկարգ և ժամանակիս պահանջների համաձայն վիճակ մ'ունին. և այս կերպ յարատեւութեամբ ապագային «Մէղրախ» հայերը մեծ յառաջադիմութիւն ընելով նախանձելի վիճակ մը պիտի ունենան, այդ յուսացուած յառաջադիմութեան առաջին քայլը արդէն առնուեցաւ դպրոցաց և ընկերութեանց միութեամբ և հիմը դրուեցաւ Տ. Ղեւոնդ Արք-Եպիսկոպոս Շիշմանեանի առաջնորդական ընտրութեամբը։ Այժմ սոյն երկու միացեալ ընկերութիւնը բացած է մի արական սեռի յատկացեալ կեդրոնական-վարժարան, քաջահմուտ և բարոյականի տէր դասատուաց խնամոց ներքև, վարժարանի Գաղղիներէն լեզուի ուսուցիչն է՝ Վենետիկոյ Ռախայէեան վարժարանի ընթերցաւարտ և «Համազգեաց» ընկերութեան հիմնադիրներէն Մեծ. Պետրոս Էֆէնտի Թէրճիմանեան, կարող և բաղմահմուտ ուսուցիչն, և վարժարանի տեսչութեան պաշտօնն ալ ձրէարար կը կատարէ Ս. Առաջնորդը։

Սրբազան Առաջնորդը կը խորհի նաև Քարբերդու չորս վանուց հասոյթները կեդրոնը հաւաքելով՝ բանալ մի կեդրոնական-ժառանգաւորաց վարժարան, ուր դիւզացի աղքատ մանկտիք կրթութուելով և ժամանակիս պահանջքի համեմատ եկեղեցական դաստիարակութիւն առնելով ապագային մէյ մէկ հմուտ և բարի քահանաներ դառնան։ Խորին շնորհակալութեան արժանի է Սրբազան Առաջնորդին սոյնպիսի ազգօգուտ ձեռնարկութիւնները որ առաջնորդական տեղապահութենէն իսկ սկսած էր ի դարձ դնել, որպէս երախտագիտութեամբ կը յիշատակեն տեղացիք. երանի՛, հաղա՛ր երանի՛ էր թէ՛ սորա նման իմաստուն և ազգաշէն առաջնորդներու թիւը բաղմապատկուէր մեր ազգի մէջ, որոնց չափ պէտք ունի մեր անառաջնորդ և անհավիւ խղճալի Հայ ազգը.....

Կը յուսամք թէ՛ Պօլսոյ Պատրիարքարանը մեծ ոյժ և աջակցութիւն կընծայէ Ս. Առաջնորդին սոյն արդիւնաւոր ձեռնարկներուն, որուն շնորհիւ

40-50 աղքատ դիւզացի ուսանողաց ապագան ապահովուելէ ղինի, Քարբերդու և այլ վիճակաց ալ կրօնական պէտքերը կարող և իրենց պաշտօնի քաջահմուտ քահանայից ձեռքով պիտի կատարուին, որոնց պէտքը և կարեւորութիւնը խիստ զգալի եղած է մինչև իսկ Պօլսոյ համար..... Եւ այս կերպով վանուց հասոյթները մի քանի աբեղայից բով. հաճոյքին համար վատնուելէ դադրելով՝ վանքերը իրենց նպատակին (որ հիմնաւ է մեր նախահարց կտակին և աւանդութեանց վերայ) կը ծառայեն։

«Մէղրախ» հայերը ունին նաև իրական սեռէ բաղկացեալ մի «Սանդիստեան» ընկերութիւն, որ բացած է աղջկանց համար մի վարժարան, վկայեալ վարժուհեաց խնամոց ներքև և ունի 80 աշակերտուհի։

Մօտ ժամանակներս՝ Ազգային մեծ բարերար և լուսաւորութեան քաջ ախոյեան Մեծ. Սանասարեանցի Կարնոյ մէջ գտնուած վարժարանը որ եղական հաստատութիւն մ'է մեր մէջ՝ պիտի փոխադրուի ի Քարբերդ, բարձր դիւր ունեցող Ս. Դէորդ վանքին մօտ, ուր գտնուած է վարժարանին հօղը, կարծեմ Կայսերական Իրատէին կը սպասեն քօլէճի շինութեան ձեռնարկելու համար։ Երբ սոյն դպրոց հաստատուի՝ Քարբերդ ևս առաւել յառաջադէմ և փայլուն վիճակ մը պիտի ունենայ։

Հայերը «Մէղրախ» մէջ հարուստ ներկայացուցիչներ չունին, միայն կը յիշեն Խաբբութիւն օղլու եղբարքը (բողոքական)։ Կայ մի լաւ դեղարան Ստեփանեան եղբարց՝ վկայեալ դեղադործաց տրամադրութեանցը տակ. կառավարական շէնքերու մէջ յիշատակութեան արժանի է, նորակաւոյց «Խոտախիչ» վարժարանը, զօրանոցը և շինութեանը նոր ձեռնարկուած ղինուորական հիւանդանոցը։

«Մէղրախ» մէջ կան 20 տուն բողոքական, ունին մի ժողովարան և մի դպրոց ուր մեծ մասամբ Լուսաւորչական Հայերու տղայքները կը յաճախեն։ 25 տուն ևս պապական հայեր կան, ունին մի եկեղեցի, առաջնորդն է ժերուհի Գեր. Ստեփան Եպիսկոպոս։

Լադինք ունին մի եկեղեցի և մի դպրոց ուր կը յաճախեն պապական հայոց մանուկները։

2. Բուն-Քարբերդ, 1200 տուն հայ կայ, ունին չորս եկեղեցի, Ս. Յակոբ, Ս. Կարապետ, Ս. Ստեփաննոս և Ս. Նշան, և եօթն քահանայ. փոքրոցները և տունները անկանոն են, թաղերու օղն ալ այնչափ լաւ չէ, թէև քաղաքը բարձր լեռան մը դադաթը շինուած է, սակայն փողոցները նեղ լինելուն համար օդը աղաւ ելեմուտ չունենար. ամեն եկեղեցի իւր դպրոցն ունի, սակայն Ս. Յակոբի դպրոցը շնորհիւ Սրբազան Առաջնորդին կեդրոնական վարժարան լինելով, մնացած երեք դպրոցներն ալ նախակրթարանի պիտի վերածուին,

որով բուն-Քարբերդցոց կրթութիւնը հիմնական և կանոնաւոր պիտի լինի: «Անանուն» ընկերութիւն մը կայ որ կեդրոնական վարժարանին կը նպաստէ, որուն զլիսաւոր գործին է Թորոս էֆ. Նէմիրճեան, աղբասէր վաճառականը: «Սմբատեան» ընկերութիւն մ'ալ կայ որ աղջկանց վարժարանին կ'օգնէ, ունին նաեւ «Հոգեւեմ» ընկերութիւն մ'որուն նըպաստին է Լուսաւորչեան կրօնի պայծառութեան նպաստել, սակայն մեծ արգիւնք մ'ունեցած է, յուսալի է որ ջանան արգիւնաւորել զայն: Ստեփանեան եղբարք հոս ևս ունին մի գեղարան:

Բողոքական հայերը 100 տուն են, ունին մի վարժարան և երկու ժողովարան: Պապական հայերը 3 տուն, վարժարան և եկեղեցի չունին:

Ամերիկացի միսիօնէրք ունին մի հոյակապ առական և մի ինչական սեռի յատկացեալ քօլէճ:

Բուն-Քարբերդի Հայ մեծատունք են հետեւեալներն, Տէմիրճեան եղբարք, Ֆերմանեան Աստուածատուր էֆէնտի, Զուլաճեան Գասպար էֆէնտի, Նազաչեան Գէորգ էֆէնտի, Ատանալեան Յարութիւն և կարապետ, Թիւֆէնկեան եղբարք, Գուլումճեան եղբարք, Մարութեան եղբարք և ըն. բուն-Քարբերդի և Մէլրաի մէջ կան բացի զինուորական բժիշկներէ, Տօքթօր Արթին Հէքիմեան, Միսաք Ճէվազիրճեան, Էլիա, Միւրթէլա էֆէնտի Պէյեօրիէի բժիշկ:

Քարբերդ ունի 69 գիւղ, որոնց մէջ կան 47 եկեղեցի, 24 արական և 5 իգական սեռի դպրոց, թիւ աշակերտաց 2500, թիւ աշակերտուհեաց 200, և չորս ընկերութիւն. 600-250 հայ տուն ունեցող գիւղեր շատ կան:

Վանօրայք,

1. Ս. Գէորգ (Սիւրսիւրիւ գիւղին մէջ), Քարբերդի հաջաւային արեւմտեան կողմը կիյնայ և 75 վայրկեան հեռի է անտի, 2իւ-Թէփէ բլրոյն կուրծքը շինուած և օդը զով, ջուրն առատ ու խիստ առողջարար է, ունի 180 քոռ. ցանուելիք արտ, 265 քոռ անմշակ հող և 94 արտավար արօտ. տարեկան հասոյթն է 80-90 օսմ. ոսկի, կարող է 150-160 ոսկի հասոյթ ալ ունենալ:

2. Ս. Աստուածածին (Դատեմ գիւղի մէջ), Քարբերդի հարաւային կողմը կիյնայ և 2 կէս ժամ հեռի է անտի, 60 քոռ. ցորեան ցանելու հող ունի, կան գեղեցիկ պարտէզներ ու ջրեր, տարեկան 80 ոսկի հասոյթ ունի և կրնայ 150 ոսկույ հասոյթ ալ ունենալ, շրջակաները հայաբնակ գիւղեր կան:

3. Ս. Գէորգ (Գուլէի մէջ), Քարբերդի արեւմտեան հիւսիսային կողմը կիյնայ և 1 ժամ հեռի է անտի, օդը խիստ առողջաւէտ, զով և քաղցրահամ ջրոց աղբիւրներ ունի, գեղեցիկ մատուռ մը հիմնեալ ինչպէս կ'աւանդուի ի Թադէոսէ Ս. Առաքելոյն, ունի ձեռագիր հին մատեաններ. 60

քոռ ցորեան կը ցանէ. արօտատեղի ալ ունի:

4. Ս. Ապտիւլ Մէսիհ (Զարդարիչ գիւղին մէջ), Քարբերդէ 6 ժամ հեռի Զարդարիչ գիւղին մօտ՝ Մաստառ լեռան կուրծքը բարձր գրից վրայ շինուած է. գեղեցիկ պարտէզ, զով և առատ ջուր, առողջ օդ ունի, հող քիչ ունի և գրեթէ անմշակ է. բազում հայաբնակ գիւղերով շրջապատեալ է:

5. Ս. Մամես (Բեօլիի գիւղի մէջ), աւերակ գրից մէջ է, այս վերջին օրերս սկսուած է վերանորոգուիլ չնորհիւ և ջանիւք Եղաճեան Յովհաննէս էֆէնտի:

Յուլիս 20ին մի քառորդ ժամուան չափ անձրև գալով Բեօլիի գիւղի մօտ ջրի հոսանք մը գոյացաւ, որմէ ջրախեղդ եղաւ (5) հայ հովիւներ և բազում ոչխարներ. նոյն միջոցին մօտակայ գիւղերը հաւկթի մեծութեամբ կարկուտ տեղացեր է:

Ես իբրև մի անկեղծ ճանապարհորդ և դիտող, առանց կողմնակից լինելու այսինչ կամ այնինչ անձնաւորութեան, ճշմարտութիւնն կը խօսիմ պարզապէս. արդ այս առթիւ յանուն Քարբերդցոց իմ խորին և սրտադին շնորհակալութիւններս յայտնելով Առ. Տ. Ղևնդ Արք. Եպիսկոպոս Շիշմանեան, վասն այն ազդօգուտ ձեռնարկութեանց որուն արգիւնքը կը վայելեն այսօր Քարբերդցիք և պիտի վայելեն ապագային ալ, բարեյաջողութիւն կը մաղթեմ:

Բաղնայ Թաղապետութեան բժիշկ

ՏՕԲԹԷՕՐ Կ. Յ. ՓԱՇԱՆԱՆ

27 Յուլիս 1888, Քարբերդ.

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

—o—

Վեհ. Սուլթանն իմթիեալ պատուանշանի ոսկի և արծաթ շքադրամները շնորհած է Դ. զօրաբանակի է. զօրաբաժին (Քարբերդ) հրամանատար Ֆէրիդ Ահմէտ Լուծֆի վաչայի որ միանգամայն կայս. պատուակալ թիկնապահ անուանուած է:

—Եւրոպական տէրութեանց քով գտնուող օսմանեան դեսպանք այդ տէրութեանց արտաքին գործոց նախարարներուն յանձնած են Բ. Դրան բողոքախառն ծանուցագիրն ի մասին Մասուայի խնդրոյն:

—Նէնի գիւղի առջև ընկղմեալ աւստրիական շոգենաւուն արժէքը 79,600 ֆիորին նշանակուած է Լոյսի վերջին հաշուեցոյցին մէջ. Թէև ինուութեան ծախքը 546,000 ֆիորին եղած էր, սակայն յիշեալ շոգենաւը բազում տարիներէ ի վեր չըջե-

լով ու գործածուելով, անոր այժման արժեքն իշխած է վերայիշեալ գումարին 79,600 ֆիւրինի):

* *

«Մառա»ի մէջ գտնուած նիւթերն հետզհետէ կը պարպուին լուղորդներու ձեռամբ: Կըսուի որ այդ շող ենաւն եթէ իւր խրած վայրէն հանուի և նորոգուի իսկ, դարձեալ չպիտի կրնայ Լոյտի պիտոյից ծառայել, հետևաբար աճուրդով ի վաճառ պիտի հանուի:

Այս արկածին առթիւ Լոյտի ընկերութեան կողմէ ռուսական «Քոստրոմա» շողենաւուն տեսարց դէմ բացուած դատը պիտի սկսի ի մօտոյ:

—Շքոտրայէն կը գրեն թէ Միւրտիդներն հաւաքուելով կրա՛ի տուեր են Գաքարիչի և Վալտրէնի (ընդ մէջ Շքոտրայի և Ալէսիոյի) լեռնակա՜նաց տունները: Վաթսուն տուն և բոլոր հունձքերն հրոյ ճարակ եղեր են: Շքոտրայէն զինուորք ճանբայ հանուեր են այդ աւազակները կարգի բերելու համար:

—Ֆէնէրի Պատրիարքարանն հասած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Լէմնոսի յոյն մետրապոլիտ Տ. Եօաքիմ մեռեր է: Հանգուցալն այդ վիճակին առաջնորդութիւնը կը վարէր երեսուն մէկ տարիէ հետէ:

—Յաբաթ գիշեր ժամը 2ին միջոցները սպանութիւն մը գործուեցաւ Սկիւտար Եէնի-Մահալլէի սրճարաններէն միոյն մէջ: Թուրք ջրհանկիր մը վէճի բռնուելով հայազգի ձկնորսի մը հետ դանակի հարուածով մը զարկաւ զնա որովայնէն և այդ միակ հարուածով անկենդան դետին փռեց զնա:

Մարդասպանն, որ ի փախուստ աճապարած էր, հետեւեալ օրը ձերբակալուեցաւ Գարաճա Ահմէտի գերեզմանատունն, արբեալ վիճակի մէջ:

—Հանրօգուտ շինութեանց նախարար Վսեմ. Զիհնի փաշա պաշտօնապէս ծանուցած է արևելեան երկաթուղեաց ընկերութեան թէ Սկիւպ-Վըրանիայի դիմ կրնայ անմիջապէս գրուիլ Պառոն տը Հիբըի տրամադրութեան ներքև և թէ հետևաբար, յիշեալ ընկերութիւնը պարտի այս մասին համաձայնութիւն մը գոյացնել երկաթուղեաց Միացեալ ընկերութեան հետ:

—Կըսուի թէ երկաթուղեաց շինութեան ընկերութիւնը չուզեր ետ ընդունիլ այն վաւանները, վայրաշարժերը և այլն զորս Պուլկարք գրաւած էին Պէլովա-Վաքարէլի գծին վրայ, այլ անոնց դրամական արժեքը կը պահանջէ:

—«Էտիքնէ» լրագիրը կը պատմէ թէ չորս պուլկար աւազակք որք երկու տղայներ առեւանգած էին Սիզօբուլօ գիւղէն (Արեւելեան Բուսէլի) եկեր են ապաստանիլ Աքթէբօլի, յայսկոյս սահմանագլխոյն: Օսմ. իշխանութիւնք զայս իմանալով

ոստիկաններ ճանբայ հաներ են և յաջողեր են ազատել զերի մանկանց մին: Իսկ միւսն Արեւելեան Բուսէլի տարուեր է աւազակաց ձեռամբ: Աքթէբօլի կառավարչին կողմէ հաղորդուած վերջին լրոց նայելով, աւազակք այդ գաւառակը վերադարձեր են և շնորհիւ ոստիկանութեան հալածանոց, երկրորդ տղայն ևս որ անոնց ձեռքը կը գտնուէր, աշատուեր է առանց վնասի: Վճարելու և իւր մօր ու եղբարց յանձնուեր է որք Աքթէբօլի եկած էին: Աւազակք վերադին Արեւ. Բուսէլիի կողմը փախեր են:

—Այս կերակի իրիկուն, Գառը գիւղի Բիզա փաշա նաւամատոյցին բացերը ալեաց վրայ մարդու մը դիակ գտնուելով ցամաք բերուեր է ձրկնորսի մը միջոցաւ: Մարդուն ինչ աղղութեան պատկանիլը կամ ո՛վ ինեքն ստուգուած չէ տակաւին, սակայն կարծողներ կան թէ խալացի մ'եղած լինի: Վղին վրայ վէրքի թեթև հետքեր կը նշմարուին: Տեղւոյն ոստիկանութիւնն առ այժմ ձկնորսն հարցաքննութեան ենթարկեր է, հետք մը գտնուելու յոյսով:

—Պէրութի համանուն թերթը Պալպէրէն իւր ստացած տեղեկութիւններէն քաղելով կը պատմէ թէ տեղւոյն ոստիկանութեան տասնապետը թշնամութիւն ունենալով Մուսա Ֆանուն անուն երիտասարդի մը հետ, փորձեր է սպաննել զնա: Անցեալ չաթութու ոստիկանը մինչև քաղաքին տշտարակին մօտ հալածեր է երիտասարդը, բայց սա ներս ապաստանելով, վեր սնալցեր է, այս կերպով առ ժամապէս ազատ մնալով թշնամոյն յարձակումներէն: Ոստիկանը կատղած էր բարկութենէն, իւր մարդոց մին հաւասար բարձրութեամբ չէնքի մը վրայ ենելով քար մը կը նետէ երկտասալ գին ճակտին: Խեղճ տղան վախ դիորելով, իւր թշնամեաց ձեռքն ինկեր է որք չարչարեր են զնա և բարձր տեղէ մը վար նետեր են: Եղական դիպուածով մը Մուսա չէ մեռեր, բայց վիճակը ծանր է: Այս խժդժական դէպքին լուրը քաղաքին մէջ տարածուելուն պէս կուսակալն անմիջապէս ձերբակալել տուեր է յանցաւոր տասնապետն ու մեղսակիցները:

—Հազիւ թէ անդ. Խորհրդարանն, երկար վիճարանութիւններէ յետոյ, դատաւորական յատուկ յանձնաժողով մը կազմեց ի քննութիւն «Թայմզ»ի կողմէ Փառնէլեանց դէմ ուղեալ եղեռնական ամբաստանութեանց, և ահա Պ. Փառնէլ, դատաւորական յատուկ յանձնաժողովոյն կազմութեան եղանակէն դժգոհ, Սկովտիոյ դատարանի մը առջև, յետխմբուրկ, սկովտական օրինաց համեմատ վատահամբաւութեան դատ բացաւ «Թայմզ»ի դէմ, յորմէ 50,000 անգլ. ոսկւոյ հատուցում կը պահանջէ: Պ. Փառնէլի այս որոշում ընդհանուր

զարմանք պատճառեց. որովհետև տարիէ մի վեր թայմը զէմ գառ բանալէ զգուշանալէն մակաբերութեամբ էր թէ գառական եղանակաւ իւր անմեղութիւնն ապացուցանելու անկարող է: «Թայմը» փաստարանը առարկութիւնն էր կընեն սկիզբական դատարանաց ձեռնհասութեան դէմ:

— Իտալական նոր պարտութիւնն ի Մասուա շատ դէշ տպաւորութիւն ըրաւ յիտալիա. և թաքուն գոհունակութիւն մը պատճառեց Ֆրանսայի մէջ. Իտալացւոյ վրայ տարուած այսյաղթութեան դիւցազնը՝ Տէպէսը՝ երբեմն Իտալացւոյ դաշնակիցն էր ի Մասուա, և վերջերս անոնց դէմ դարձաւ:

ԱՉԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Ազգ. Վարչութիւնը պատրաստեց իւր պատասխանագիրը Բ. Դուան գիտողաբոյն ի մասին երեսփոխանական ընտրութեանց և ներքին կանոնագրին, և զայն հինգշաբթի օր Բ. Դուան զըրկեց:

Սոյն պատասխանագրոյն մէջ Ազգային Վարչութիւնը կը յայտնէ թէ երեսփոխանական ընտրութիւնք ըստ Սահմանադրութեան կը կատարուին. միայն 75 զրուչի տրոյց դանձումը դժուարացած է նիւթական անձկութեան պատճառաւ. Իսկ Ազգ. Ժողովոյ ներքին կանոնագիրը Ժողովին ատենական գործերը վարելու համար պատրաստուած է և բնաւ առընչութիւն չունի Պատրիարքական ընտրութեան հետ, զոր ընտրելի Պատրիարքը պիտի ներկայէ Բ. Դուան:

Ամեն. Տ. Մակար Սրբազան երկու կոնդակ զրկեր է մին առ Ամեն. Տ. Յարութիւն Սրբազան և միւսն առ Պատրիարքական Գեր. Տեղապահ Սրբազանն: Տ. Մակար Սրբազան սոյն գրերով կը շնորհաւորէ երկուքին պաշտօնները և Գեր. Տեղապահ Սրբազանի Արք-Եպիսկոպոսի աստիճան կը շնորհէ իբրեւ վարձատրութիւն իւր եկեղեցական ծառայութեանց:

Քաղ. Ժողովն չորեքշաբթի օր Ղալաթիա գումարուելով, ընդ նախագահութեամբ Պատրիարքական Գեր. Տեղապահ Սրբազանի և Ատենապետութեամբ Վսեմ. Սիմոն Պէյի, հետեւեալ խնդիրները անօրինեց:

Վսեմ. Ատենական փաշա Ասյանեան Մար-Եկեղեցւոյ և միջոցեով թաղից կողմէ երեսփոխան ընտրուած և սակայն իւր ընտրութեան վաւերացումն առկախեալ էր յանձնառագէր տուած չլինելուն պատճառաւ: Ժողովն հարկ չդատեց յանձնառագիրը ստանալ և հաստատելով Վսեմ. Ատենական

փաշայի ընտրելիութեան պայմանաց օրինաւորութիւնն, որոշեց ընտրութեան տեղեկագիրն հաղորդել առ Ազգ. Ժողովն ի վաւերացումն:

Պէշկիթաշի երեսփոխանական ընտրութեան դէմ տեղի ունեցած բողոքներու քննութիւնը Ազգ. Ժողովոյ կողմէ Քաղ. Ժողովոյ յանձնուած էր: Ժողովը Թորոսեան Յովհաննէս և Գաբրիէլեան Գաբրիէլ էֆէնտիներու յանձնեց այս մասին տեղական քննութիւն կատարել և արդիւնքը տեղեկագրել:

Բերայի թաղեցւոյ ոմանց կողմէ մատուցուած հանրագիր մը կը բողոքէր թաղին եկեղեցւոյ սեպհական ճոռուտու օտաւարս փողոցի կալուածոց վաճառման անօրինութեան դէմ և բողոքողաց ոմանք ներկայանալով պահանջեցին որ նոյն կալուածոց վաճառումն արգիլուի: Ժողովը նոյն հանրագիրը կարգաւ յետոյ աղբարարեց բողոքողաց թէ իրենք միայն իրաւունք ունին օրինաւորութեան սահմանին մէջ գիտողութիւն ընելու եթէ Ազգ. Վարչութեան կը պատկանի հարկ եղած որոշումը տալ. իսկ իրենք իրաւունք չունին միջամտելու վարչական անօրինութեանց:

Ժողովն որոշեց երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ չըջարեալանալ մը պատուիրել մայրաքաղաքիս Թաղ. Խորհրդոց սրպէս զի ընտրական գործողութեանց օրինաւոր փոյթ տանին, զիտնալով որ ըստ Սահմանադրութեան 75 զրուչ ազգային աւուրք վճարողներն և անձնական արժանիք ունեցողներն միայն իրաւունք կրնան ունենալ:

Եկեղեցական պակասեալ չորս երեսփոխանաց տեղ նորոգ ընտրութիւն կատարուեցաւ չորեքշաբթի օր Ազգային Պատրիարքարանի մէջ. սակայն ընտրութեան մէջ ինչ ինչ զեղծումներ տեսնուելով, Կրօն. Ժողովն այն ընտրութիւնը բեկանեց և որոշեց յառաջիկայ չորեքշաբթի օր վերստին ընտրութիւն կատարել:

Ս. Փրկչի Հիւանդանոցի վերաշինութիւնն որոշուած լինելով յառաջիկայ չորեքշաբթի օր բրիչի առաջին հարուածը պիտի տրուի Հիւանդանոցի արտի շէնքը մաս առ մաս քակելու համար: Ամեն. Տ. Յարութիւն Սրբազան ևս ներկայ պիտի դրոշնուի անդ:

Յիդիսէն կը ծանուցանեն թէ այս օրերս Բիւրախանի Կաթողիկոսական ամառանոցի մօտ ատրճանակ պարսկերով, գնդակը պատուհանի մը ապակին կտրելով ներս մտնը և Ամեն. Տ. Մակար Սրբազանի գաւազանակիր Տ. Սահակ վարդապետը թեթեալէս վիրաւորեր է. Կը կարծուի թէ Տ. Մակար Սրբազանի անձին դէմ սպանութեան փորձ մը կատարուած է, որուն համար Երեւանի ընդհա-

նուր դատախազը հանգերձ ոտականօք Բիւրական
դացեր է հարցաքննութիւն կատարելու համար:

Ամեն. Տ. Յարութիւն Սրբազան երէկ Պէտիւք-
տէրէ երթալով Բարձր. Արքայապետ փաշայի և
Վսեմ Սիմոն պէյի այցելեց, և առաջնոյն նորա-
ծին զաւակը և երկրորդին Մէծրօտիլի առաջին
պատուանշանը շնորհաւորեց:

Ամեն. Տ. Մեղիսեղեկ Սրբազան փաշը Գոր-
թայի նիւղեցին Ս. Պատարագ պիտի մատուցանէ:

Նոյնպէս Գեր. Հմայեակ Եպիսկոպոս Դիմաք-
սեան Ս. Փրկչի Հիւանդանոցի մատրան մէջ Ս.
Պատարագ պիտի մատուցանէ յառաջիկայ երկու-
շաբթի առաւօտ Էփէրէկչի և Ֆէնէսէցի արհեստա-
ւորաց ննջեցելոց հոգւոյն համար:

Գեր. Մաղաքիա Եպիս. Որմանեան և Մինաս
Էփէնտի Չերաղ նախընթաց օր մայրաքաղաքս հա-
տան:

ԲԱՌԴՐՔՆԵՐ

ՅՐԱՆՍԵՐԷՆԷ Ի ՀԱՅ

10,000 Բառ
500 փոքրագիր երեսներու մէջ ամփոփեալ

Աշխատասիրեաց
Բ. Մ. ՊՈՋԱՃԱՆ

Գին 4 Դոնկեան

Սոյն Ֆռանտերէնէ ի հայ բառագրային իւր մէջ
կը պարունակէ տիեզերահաշտ լեզուին ամենէն
գործնական բառերն, եւ «ճանապարհ ոճերն ու
առեցումներն», որոց շատք կը պակսի նոյն լեզ-
մեր բառարաններու մէջ: Ընտիր թուով եւ ար-
պագութիւն, Անգլիական ճշմարիտ կաղմ, եւ
«Թուապիլական» կոչուելու չափ ժամանակին,
թող պարունակութեան ընտրութիւնն (որ մաս-
նաւորապէս ձեռնհասներու գնահատութեան կը
յանձնուի) աւասիկ այսօրիկ են յատկութիւնքն
բառարանիս, որ օգոտոտ 15 ին ի հրատարակ
կ'երեն մասնաւորապէս ներկայ դպրոցական շրջանի
առթիւ:

օրա: Հասաւ երեկոյն, այս միջոցին ալ
«մանկամարդ» հարսը գծագրութեան ո եւ է
«նշան» ցոյց չտուաւ եւ ոչ մի կերպով իւր
«թագուն» զխաւորութիւնը յայտնեց մար-
«գու»: Ի վերջոյ առաւօտեան ժամը վեցին
«հարսանեաց խնջօրը» վերջացաւ եւ հիւ-
«րերը» մեկնեցան: Հարսն ըստ սովորութեան
«առագոտտ տարին» հարսանեկան զգեստը
«հանելու» համար:

«Երբ գրեթէ զգեստի հանելը վերջա-
«ցած էր, նոր հարսը խնջօրեց ներկայ ե-
«ղովներէն որ առադատէն հեռանան, ը-
«սելով իմէ՛ մնացեալ զգեստներն ինքն
«կարող է հանել: Հագել թէ առագոտտէն
«մի քանի քայլ հեռացեր էին երբ «ըէ-
«վովէր» ձայն մը լսելի եղաւ: այս ձայնի
«վրայ» ծնողք եւ փեսան ներս վազելով
«քստմնելի եւ ազէկոտը տեսարանի մ'ա-
«ւիանատես կը լինին: Փեսան այս քստմնելի
«պատկերը իւր աչաց առջեւ պարզուած
«տեսնելով» ահաբեկած էր: իւր ծաղկահա-
«տակ կիներ որու հետ քիչ ատեն առաջ
«ձեռք ձեռքի տուած կանգնած էր պսա-
«ւկին տակը՝ կիսամերկ, արիւնաթաթաւ
«ծածկուած քունքով գետնի վրայ փըռ-
«ուած էր...»

«Եւ այս ոչ առաջին ի հարկէ եւ ոչ
«ալ վերջին զոհն է: տակաւին շատ ժա-
«մանակի կը կարօտի, տակաւին շատ զոհեր
«պիտի լինին մինչեւ որ այսպիսի բռնի եւ
«բարբարոսական ամբամութեան դէպքերը
«դադրին բոլորովին»:

Խեղճ Մարինա այսպէս անձնասպանու-
թեամբ լուծել իւր վրէժն, ուրիշ միջոց
մը չունէր: Մնողք վաղուց զղջացին, այլ ի
զուր, նե յաւիտենականութեան մէջ կապ-
րէր այլ եւս:

Անձնասպանութեան հինգ օր վերջը
վահան բանտէն ելաւ: և երբ լսեց Մարի-
նայի անձնասպանութիւնը, շանթահարի
մը պէս դեռին գլորեցաւ...:

Եւ ամիս մ'ալ վերջը մենամարտու-
թեան հրաւեր մ'ընդունեց վլատիմիրէ,
սիրով պատասխանեց այդ հրաւերին: վկա-
ները, տեղը և օրը որոշուեցան, ղէնքերն
ալ որոշեցին: առաջին հրամանին երկուքն
ալ պատրաստ պիտի գտնուէին, և երկրորդ-
հրամանին պիտի պարպէին իրենց «ըէվօլ-
վէրները» գրեթէ երկուքն ալ մի և նոյն
ատեն:

**ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՔԵՐԿԱՆՈՒԻԻՆ
ՅՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ**

Աշխատասիրեաց
Բ. Մ. ՊՈԶՍՃԵԱՆ

Հետեւողութեամբ հաշակաւոր քերականաց
Լառուսի, Կէւարի, Պաշէի եւ Լառիկէ Ֆլետիի

Սոյն ընդարձակ քերականութիւն իւր մէջ կը բովանդակէ Յռանսերէն լեզուի բոլոր կանոններն ու սկզբունքներն, հանդերձ գործնական հրահանգներով, եւ այնպիսի օգտակար ծանօթութեամբ որք ցարդ կը պակէին ուրիշ քերականութեանց մէջ: Մայրաքաղաքիս գլխաւոր վարժարանք սոյն գործը գնահատելով, արդէն ընդունած են իրենց ուսմանց ծրագրին մէջ:

Գին 7 դահեկան

Դիմել Կեդրոնական գրատուն, Չադմագճըլար թիւ 56:

ՆՈՐ ԱՂՐԹԱԳԻՐՔ

ՊԱՂՏԱՏԷԱՆ ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Համառօտ եւ վերջինի աղօթագիրք մը որ շատ յարմարութիւն ունի ընտանեաց համար եկեղեցւոյ մէջ գործածելու, եւ կը պարունակէ օրուան ամբողջ աղօթքներն:

ՏԵՐ-ԽՄԲԱԳԻՐ

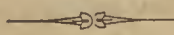
Ի. Յ. ՄԷԼԻՔԵԱՆ

ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — Մ. ՍԱՐԸԵԱՆ

— 156 —

Առաջին հրամանը լսուեցաւ, զէնքերու ուղղութիւն տուին: Մահադոյժ ձայնքն՝ երկրորդ հրամանն ալ լսուեցաւ, զէնքերը պարպեցին և այս պայթումի վրայ երկուքն ալ շնչատպառ գետին փռուեցան: Վահան ճակատէն իսկ վլատիմիր կուրծքէն էր կերած գնդակը...

ՎԵՐՋ ԵՐԿՐԱՐԴ ՄԱՍԼ

— 153 —

պաշտօնական օրագրի մէջ հետեւեալը կը հրատարակուէր.

«1885 Փետրուար ամսոյ մէջ»

«Անձնասպանութիւնը վերջին ժամանակներս ամենօրեայ երեւոյթ մը դարձած է Ղաղանի մէջ: Հազիւ կը պատահի «օր մ'որ լրագիրներու մէջ չը կարդանք «գարձեալ սպանութիւն» վերնագիրը: Բայց «իւրաքանչիւր սովորութիւն իւր սահմանը ունի»:

«Այժմ Ղաղանի հասարակութիւնը «անձնասպանութեան դէպքի մ'առթիւ «չափազանց յուզուած է: Տասնեւիննամեայ «երկրասարդ օրիորդ մ'անձնասպանութիւն «գործեց և այդ ալ ամուսնական առաս-«գաստի սեմին վրայ: Նորատի օրիորդն իւր «ուսման ընթացքն Ղաղանի օրիորդական «արքունի ուսումնարանի մէջ աւարտած «էր: Կրթեալ և խելացի աղջիկ մ'էր: Նո-«րա ծնողքը՝ հակառակ իւր աղաչանաց «թախանձանաց և սպառնալեաց՝ կամուս-«նացնեն զինքը իւր չը սիրած մէկ անձի «հետ: Հարսանեաց ժամանակ, հարսն ամ-«բողջ օրն խիստ ախուր էր, բայց ոչ ոք «այս բանին մասնաւոր ուշադրութիւն չը-